

Mednarodna znanstvena konferenca /
 Convegno scientifico internazionale
 MOMJAN IN ISTR: LOKALNA SKUPNOST IN REGIJA
 SEVERNEGA JADRANA (ZGODOVINA, UMETNOST,
 PRAVO, ANTROPOLOGIJA) – MOMIANO
 E L'ISTRIA: UNA COMUNITÀ E UNA
 REGIONE DELL'ALTO ADRIATICO (STORIA,
 ARTE, DIRITTO, ANTROPOLOGIA)
 Momjan, 14.06. - 16.06.2011

Bogat in raznolik trodnevni program mednarodno zastavljenega simpozija »*Momjan in Istra: lokalna skupnost in regija severnega Jadrana (zgodovina, umetnost, pravo, antropologija)*«, se je odvijal v prostorih Italijanske skupnosti v Momjanu v organizaciji Ljudske univerze Buje in pod pokroviteljstvom Oddelka za humanistične znanosti Univerze Ca' Foscari v Benetkah. V tem okviru je Zgodovinsko društvo za južno Primorsko ob zaključku prvega dne obeležilo jubilejno 20-letno izhajanje revije *Acta Histriae* in hkrati predstavilo najnovejšo številko omenjene serije. Težnja organizatorjev je bila izpeljati program v idiličnem istrskem okolju pod geslom »*brez stresa*«, zato so vključili v interdisciplinarno naravnani znanstveni dogodek širokega sklopa tematik nekaj prijetnih in sproščujočih glasbenih točk, predstavitev župne cerkve sv. Martina in obisk »Vinske zadruge Kozlovič«.

Zainteresirani javnosti so bile že prvega dne predstavljene teme, ki so nudile znanstveno analitičen pogled v zgodovinsko zakulisje odnosov med Istro in Beneško republiko. Dopoldanski referati pod predsedovanjem Denisa Visintina z Mestnega muzeja v Pazinu, so obsegali tako upravno-gospodarske kot politične odnose ozemelj, vključenih v *Stato da Màr*, do centralne beneške oblasti. Preko nazornega analitično usmerjenega in sistematično preglednega pristopa, so prikazovali problematike, ki so kot izhodiščno ali končno točko svojih razprav zaokrožile z orisom momjanskega fevda. Svoje referate so tako predstavili: Bruno Crevato - Selvaggi z Dalmatinskega društva za domovinsko zgodovino s sedežem v Rimu / Società dalmata di storia patria, Roma, ki je spregovoril o *Političnem in administrativnem ustroju beneške Istre*, Slaven Bertoša z Univerze Jurja Dobrile v Pulju je predstavil referat z naslovom *Momjan v beneškem obdobju - izbrane teme od XIV. do XVIII. stoletja*, Claudio Povoło z beneške Univerze Ca' Foscari pa predstavil temo *Istra med običajnim in modernim pravom v novem veku*. V zadnjem sklopu dopoldanskega dela sta po pavzi nastopila Darko Darovec z Inštituta Nove revije, Zavod za humanistiko, Ljubljana, s prispevkom *Momjan in Pietrapelosa v srednjem veku*, ter Mila Manzatto z beneške Univerze Ca' Foscari s temo *Konflikti med kulturami na istrski meji ob koncu 18. stoletja: črnogorska skupnost v Peroju*. Dopoldanski program je zaključila zanimiva in poučna predstavitev župne cerkve sv. Martina med zgodovino in arhitekturo, ki jo je vodil Gaetano Benčić s Srednje italijanske šole "Leonardo da Vinci" iz Buj.

Popoldanski del, pod predsedovanjem Darka Darovca z Inštituta Nove revije, Zavod za humanistiko v Ljubljani, je obravnaval umetnostno kulturne značilnosti momjanskega območja. Poleg pregleda arhitekturno sakralne umetnosti, ki ga je v prispevku o *Ruralnih cerkvicah momjanskega območja* predstavila Chiara Vigni Conti s tržaškega IRCl-ja, je prispevek Davida Di Paoli Paulovicha o glasbeni tradiciji med ritualom in folkloro, spodbudil navdušeno zanimanje zaradi dokumentarnih posnetkov in žive glasbene interpretacije. Tudi drugi sklop je bil zaznamovan z interdisciplinarnim metodološkim pristopom. Po uvodnem prispevku Rina

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP CONVEGNO SCIENTIFICO INTERNAZIONALE

MOMJAN I ISTR: A:
 LOKALNA ZAJEDNICA I REGIJA SJEVERNOG JADRANA
 (POVIJEST, UMJETNOST, PRAVO, ANTROPOLOGIJA)

MOMIANO E L'ISTRIA:
 UNA COMUNITÀ E UNA REGIONE DELL'ALTO ADRIATICO
 (STORIA, ARTE, DIRITTO, ANTROPOLOGIA)

Momjan / Momiano
14-16. 06. 2013.

Zajednica Talijana Momjan
Comunità degli Italiani di Momiano

PROGRAM
PROGRAMMA

Cigua s Središča za zgodovinske raziskave v Rovinju o *Spontanih verskih manifestacijah v Momjanu oziroma verskih bratovščinah in votivnih podobah*, je v obravnavi ostankov grajske dediščine s poudarkom na gradbenih in konstrukcijskih značilnostih momjanskega gradu, sledila predstavitev Lorelle Limoncin Toth, ki je najprej predstavila prispevek odsotnega Vladimirja Bedenka z naslovom *Arhitektonski razvoj momjanskega dvorca*, tematski sklop pa sta zaključila ing. Vladimir Schilhard s prikazom geofizičnih posnetkov in izmer gradu, na koncu pa še slikovno bogat in grafično nazoren prispevek Antonia Salvadorja z Italijanskega inštituta za dvorce / Istituto Italiano dei Castelli, o *zgodovinski ikonografiji, arhitekturnih meritvah, fotodokumentaciji, genius loci... v poizkusu 3D rekonstrukcije gradu*.

Zaključek večera je minil v znamenju Zgodovinskega društva za južno Primorsko in njene založniške dejavnosti. Claudio Povolò, Slaven Bertoša, Salvator Žitko (predsednik Zgodovinskega društva za južno Primorsko, Koper) in Darko Darovec (glavni urednik) so občinstvu podali svoje osebne izkušnje in razmišljanja ob pregledu delovanja Založbe Annales in njene mednarodno priznane ter bogate publicistike, ki je bila tokrat v znamenju 20-letnice izdajanja zgodovinske revije Acta Histriae. Kot je poudaril prof. Claudio Povolò z beneške Univerze Ca' Foscari, je prav inovativen pristop glavnih akterjev v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja, ki je bil tako rekoč »pred svojim časom«, botroval današnji zapolnitvi pomembne vrzeli na področju znanstveno-raziskovalnega založništva obmejnega istrskega prostora. Ob tej priložnosti je dr. Darko Darovec predstavil najnovejšo številko revije Acta Histriae, (21, 2013, 1-2), predstavljena pa je bila tudi nova spletna stran društva, preko katere bodo lahko obiskovalci posegali po vseh znanstvenih prispevkih, ki jih je društvo objavilo v dveh desetletjih svoje dejavnosti.

Prof. Povolò je predsedoval tudi dopoldanskemu delu drugega dne referatov; v njem je številno občinstvo lahko sledilo zlasti pravnim odnosom in institucionalni strukturi Momjana in njegovega okoliša v moderni dobi. Poleg posebnosti momjanskega kapitularija, ki jih je Ivan Milotić s Pravne fakultete v Zagrebu predstavil v referatu *Elementi rimskega prava v „Momjanskem kapitulariju“* in razgibanih piransko-momjanskih odnosov, orisanih v predstavitvi Erasma Castellanija z Univerze Ca' Foscari v Benetkah z naslovom *Momjan in Piran v prvi polovici XVI. stoletja*, so prisotni lahko spoznali tudi delček preteklega lokalnega vsakdana v okviru intrigantnih pravnih sporov plemiške družine Rota v obdobju novega veka. V okviru tega sklopa sta raziskovalki z beneške Univerze Ca' Foscari predstavili svoja referata: Eliana Biasiolo je govorila o temi *Grofje Rota in stanovalci Momjana: konflikti in pravosodje v drugi polovici osemnajstega stoletja*, Laura Amato pa o *Intrigah, zapletih in prevarah med brati Rota, proces za incest in prisilni splav don Giacomina Rote*. Prav tako je z beneške Univerze Ca' Foscari Giovanni Florio predsta-

vil zelo zanimivo temo z naslovom *Pozdravne molitve doža Leonarda Donàja (1606) s posebnim poudarkom na koprskem primeru*. Sledili so prispevki o demografskih značilnostih lokalne skupnosti v povezavi z njeno agrarno dejavnostjo. Tako je Denis Visintin z Mestnega muzeja v Pazinu spregovoril o *Agrarni podobi in organizaciji proizvodnje v momjanskih vaseh v moderni dobi*, Walter Baldas o *Demografski preteklosti, sedanjosti in prihodnosti Momjana in njegove okolice*, Tajana Ujčić, z Istrske kulturne agencije v Pulju, pa je predstavila prispevek z naslovom *Dve desetletji administrativne samostojnosti. Mestna občina Momjan 17.3.1849 – 23.9.1868. (9.11.1850 – 25.8.1869.)*

Že prej omenjena družina Rota je bila ponovno v središču pozornosti tudi v popoldanskem sklopu predstavitev pod predsedovanjem Bruna Crevatija – Selvačgija z Dalmatinskega društva za domovinsko zgodovino iz Rima. Grofje, ki so krojili usodo Momjana vse do polpretekle dobe, predstavljajo pomemben dejavnik pri večplastnem razumevanju različnih družbeno-kulturnih značilnosti navedenega območja. Preostalo vez z nekdanjimi zemljiškimi gospodi pa je predstavljala prisotnost Franca Rote in Nicola Gregoretija, potomcev družine, ki sta s svojima prispevkoma podala neprecenljiv osebni pogled na dediščino svojih prednikov, katero je Lia De Luca z beneške Univerze Ca' Foscari nekoliko podrobneje osvetlila s prispevkom *Pomanjkljivosti in kršitve, ki so bile vzrok propada fevdalnega gospostva: procesi grofov Rota*. Nekoliko svetlejšo plat družine Rota je orisal Kristjan Knez, predsednik Društva za zgodovinske in geografske študije v Piranu / Italijanski center »Carlo Combi« v Kopru, v prispevku *Stefano Rota: znanstvenik, arhivist, preučevalec lokalnega starinoslovja*. O slednjem, natančneje o njegovem glasbenem talentu, je v prispevku *Glasbeni in kompozicijski interesi grofa Stefana Rote* spregovorila Margherita Canale z Glasbenega konservatorija "G. Tartini" v Trstu. Težnje organizatorjev o srečanju »brez stresa« so se naposled konkretizirale in v polni meri izrazile v ključnem delu drugega dne programa prav z glasbenimi deli Stefana Rote, ki jih je izvedla Aleksandra Golojka iz Pulja. Podobno sproščajoče vzdušje je vladalo tudi v zadnjem dnevu programa, v nedeljo, 16. julija, ko so si lahko obiskovalci pri izletu v dolino Argille ogledali ostanke momjanskega gradu.

Simpozij pod znanstvenim pokroviteljstvom Oddelka za humanistične študije Univerze Ca' Foscari v Benetkah, je ob finančni podpori Dežele Veneto, Istrske županije in mesta Buje, z zunanjimi sodelavci Turistične zbornice Buje, Zadrugo proizvajalcev momjanskega muškata »Vino Momilianum« in občinskega podjetja »Civitas Bullearum« Buje, tako po vsebinski, organizacijski in strokovni plati ne le izpolnil, temveč presegel vsa pričakovanja. Priča smo bili široki paleti interdisciplinarnih obravnav in orisov momjanskega območja, ki so jih v svojih prispevkih podali tako mlajši kot že uveljavljeni in bolj izkušeni raziskovalci z Italije, Hrvaške

in Slovenije. Organizatorjem, zlasti pa Lorelli Limoncin Toth pa gre tudi zahvala, da je Zgodovinskemu društvu za južno Primorsko omogočila predstavitev svoje publicistično-založniške dejavnosti ob 20-letnici izida I. številke zbornika »Acta Histriae«.

Leon Vrtovec

Zdenka Bonin – Deborah Rogoznica: **RODBINA GRAVISI / IL CASATO GRAVISI**. Inventar fonda v Pokrajinskem arhivu Koper / Inventario del fondo nell' Archivio regionale di Capodistria (1440-1933). Pokrajinski arhiv Koper, Koper 2010, 200 str.

Po informativni predstavitvi Družinskega fonda Gravis v okviru mednarodnega znanstvenega sestanka GRAVISIJI. Vloga, angažiranost in kultura koprške rodbine skozi stoletja / GRAVISI. Ruolo, impegno e cultura di un casato capodistriano attraverso i secoli, ki se je v dneh 30. novembra in 1. decembra 2012 v koordinaciji Društva za zgodovinske in geografske študije iz Pirana / Società di studi storici e geografici, Pirano, odvijal na sedežu Skupnosti Italijanov »Santorio Santorio« v Kopru, je pred kratkim v prostorih Pokrajinskega arhiva Koper potekala še predstavitev dvojezičnega kataloga avtoric dr. Zdenke Bonin in dr. Deborah Rogoznica z gornjim naslovom.

Inventar fonda Gravis je izšel ob 200-letnici smrti Girolama Gravisija (1720-1812), uglednega koprškega erudita in enega najvidnejših članov koprške veje te rodbine, ki mu je bil v veliki meri tudi posvečen uvodoma omenjeni mednarodni znanstveni sestanek v Kopru.

Avtorici sta se po delu »Koprška pisna dediščina. Od hrambe javnih dokumentov do ureditve zgodovinskega arhiva«, Koper 2010, tokrat lotili pregleda in preureditve najdragocenejšega arhivskega fonda, ki ga v okviru družinskih fondov hrani Pokrajinski arhiv v Kopru. V njem je iz obdobja od leta 1440 do 1933 ohranjeno gradivo družinske veje prvorojenca Michieleja, gradivo izumrle veje četrtorojenca Vanta ter gradivo z njimi povezanih rodbin Barbabianca in Bocchina. Najstarejši originalni zapisi sovpadajo z obdobjem investiture Nicolòja Gravisija, začetnika koprške rodbine, v istrski fevd Pietrapelosa.

Večina gradiva, kot je razvidno iz zajetnega in skrbno urejenega kataloga, se nanaša na družinska posestva in premoženje rodbine Gravis ter njihove fevdalne pravice v markizatu Pietrapelosa, znatno pa se je njihov rodbinski arhiv povečal in vsebinsko obogatil z dokumenti, ki jih je ustvaril in zbral Girolamo Gravis s svojo korespondenco, literarnimi in znanstvenimi deli. Rav-

no družinski dokumenti iz 18. stoletja, v prvi vrsti korespondenca med Gravisiji in takratnimi pomembnimi izobraženci, med katerimi izstopa koprski erudit Gian Rinaldo Carli, namreč pričajo o razsežnostih, ki so jih v obdobju razsvetljenstva dosegale družboslovne in naravoslovne znanosti ter je bilo njihov pretok že zaznati v celotnem evropskem prostoru. V tem kontekstu predstavlja gradivo rodbine Gravis ne le enega od pomembnejših arhivskih fondov za preučevanje lokalne zgodovine in humanističnih ved, temveč tudi nadvse pomemben vir za preučevanje kulturnega razvoja Istre pa tudi širšega severnojadranskega oziroma srednjeevropskega prostora.

Rodbinsko gradivo so zaradi vsestranskega pomena za gospodarsko in kulturno življenje Kopra in njegovega zaledja, kot navajata avtorici, že pred njegovim prihodom v arhivsko ustanovo preučevali nekateri starejši raziskovalci, kot npr. Domenico Venturini, Giacomo Babuder, Baccio Zilioto, Francesco Semi in nekateri drugi, gradivo pa vsebuje vrsto dragocenih virov in podatkov tudi za sedanje raziskovalce lokalne istrske in širše zgodovine, o čemer govori npr. obsežna študija dr. D. Darovca z naslovom: *Petrapelosa. Grad, rodbina, fevd in markizat* (Založba Annales, 2007), kakor tudi že omenjeno mednarodno znanstveno srečanje, posvečeno rodbini Gravis, ki se je ob koncu lanskega leta odvijalo v Kopru. Ravno to srečanje je raziskovalcem omogočilo, da so na podlagi bogatega in raznolikega arhivskega fonda Gravisijev razgrnili in predstavili tako izvor same rodbine, kakor rodbinske vezi in udejstvovanja na najra-

zličnejših področjih javnega in kulturnega življenja, do njihovih raziskav na področju domoznastva med 19. in 20. stoletjem, pa vse do izselitve družine v povojnem obdobju.

Ravno njihova skrb za družinski arhiv, ki jo je po smrti Girolama Gravisija (1812) prevzel njegov pravnik Giovanni Andrea Gravis, je omogočila že njegovemu sinu Anteu Gravisiju, da je skušal gradivo tudi vsebinsko urediti in je hkrati nekatere dokumente že tudi sam objavil v takratnem časopisju, druge pa ob prebujanju interesa za zgodovinske raziskave posredoval takratnim koprskim in istrskim izobražencem (npr. Carlu Combiju, Tomasu Lucianiju, Pietru de Madonizzi).

Žal pa se ob bogatem in pomembnem družinskem arhivu Gravisijev, ni ohranila tudi njihova bogata knjižnica, o katere vsebini imamo le nekatere pomanjkljive podatke oziroma sezname, ni pa zanesljivih vesti o njeni dokončni usodi.

Z ureditvijo gradiva in izdajo dvojezičnega inventarja sta obe avtorici sedanjim in bodočim raziskovalcem omogočili in bistveno olajšali pregled nad celotnim gradivom in s tem ustvarili tudi boljše možnosti za nadaljnje raziskovalno delo. Pohvalno je, da so hkrati z njunim delom potekali tudi restavratorski posegi poškodovanega gradiva, za nekaj najdragocenejših kodeksov pa so bile izdelane zaščitne brez kislinške škatle. Konkordančna tabela v prilogi ob prejšnji signaturi prinaša tudi novo, preglednejšo signaturo posameznih arhivskih serij. Katalog sicer bogatijo tudi fotografije številnih dokumentov, družinskih grbov in rodbinskih debel.

Opravljenemu delu obeh avtoric morda že samo po sebi kliče po nadaljevanju začetega dela tudi na drugih družinskih fondih koprškega Pokrajinskega arhiva, ki prav gotovo zaradi odsotnosti starega koprškega arhiva do določene mere kompenzira to veliko praznino v starejši koprski zgodovini, družinski arhivi pa omogočajo raziskave še na vseh tistih področjih, ki so bila morda doslej zanemarjena, oziroma vse premalo prisotna v našem zgodovinopisju.

Salvator Žitko

SLOVENSKI ZGODOVINSKI ATLAS. Ljubljana: Nova revija, 2011, 253 strani, 219 slik

Tim visoko kvalificiranih strokovnjakov iz Slovenije je sestavil zgodovinski atlas, ki ga je izvedbeno izpeljala založba Nova revija. Atlas ne postavlja visoko zgolj letvice za upodobitev zgodovine slovenskega prostora, marveč tudi za tiskane zgodovinske atlase na splošno in sicer zaradi tega, ker je tako vsebinsko kakor tudi izdajateljsko dosegel spoštljivo raven kakovosti. Kratke- mu uvodu sledi osem kronološko urejenih poglavij, ki vsebujejo, vsako je opremljeno z uvodnim besedilom, različno število slik (zemljevidov, shematičnih skic) s komentarjem, ki predstavljajo na zelo kakovostnem papirju in v izredno diferenciranem barvnem tisku mojestrovino grafične izdelave. Na koncu je dodan mogočen seznam virov in bibliografija k zgodovini Slovenije in Slovencev, ki skoraj v vsem ustrezno pričakovanjem.

Tematski razpon je znatno: vsako obdobje (najstarejša zgodovina, rimsko obdobje, zgodnji srednji vek, visoki in pozni srednji vek, zgodnji novi vek do 1848, 1848–1918, jugoslovansko obdobje, čas Slovenije kot neodvisne države) je sestavljeno mozaično iz slikovnih in besedilnih komponent, ki se nanašajo na vso Evropo ali pa na alpsko-jadranski prostor, na ves prostor današnje Slovenije, na regionalna ali celo lokalna prizorišča. Tako so v domišljenem razmerju prikazane povezave med velikim in majhnim oz. med slovenskim in neslovenskim. Tudi tematsko je to slikovno poudarjeno delo zelo raznovrstno, kajti sega od poselitvenih struktur mimo politično-administrativnih prostorskih redov do gospodarskih in prometnih tem tja do različnih kulturnih fasot (šole, širitev gradbenega stila itd.). Trije fenomeni dodatno označujejo »rdečo nit« – po eni strani gre sestavljalcem za posredovanje razvojnih poti in ne samo za slikovno fiksiranje posnetih trenutkov zgodovinskih procesov; po drugi strani atlas ne posreduje – pa naj zveni to še tako banalno – zgodovine prostora, temveč zgodovino ljudi s pomočjo prostora, kajti opozarja tako

na priseljevanja ter odseljevanja kakor tudi na menjajoče se etnične proporce v mestu in na podeželju ali pa na vprašanja vojnih žrtev med drugo svetovno vojno na slovenskih tleh; po tretji strani pa vzbuja pozornost, da je opazna skrb namenjena cerkveno-konfesionalnim stališčem – začeni z misijonskim časom preko obdobja

reformacije tja do vprašanja ne-katoliške komponente v današnji Sloveniji. Izdelek je nedvomno impozanten dosežek in zgled za primerljiva prizorišča s podobno zapletenimi zgodovinskimi razmerami in interpretativnimi različicami!

Harald Heppner

